

Небојша В. Маринковић¹

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Центар за српски као страни језик

БРОЈЕВИ У НАСТАВИ СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА

Рад има за циљ да прикаже могућности усвајања бројева као врсте речи у српском језику од стране страних студената кроз различита вежбања и задатке у стицању компетенција у вештини слушања и говорној продукцији. У раду се говори о усвајању основних, кардиналних и редних бројева и даје се преглед усвајања свих врста бројева по нивоима знања српског као страног језика.

Кључне речи: методика наставе српског као страног језика, бројеви, језичка вештина слушања, говорна продукција, усвајање језика.

Настава српског као страног језика је од почетка рада Центра за српски као страни језик на Филолошком факултету у Београду била усредсређена на студенте који већ уче српски језик, књижевност и културу на неком страном универзитету или на оне полазнике који се спремају за студије, било основне, било последипломске и докторске на Београдском или неком другом универзитету у нашој земљи. На почетку рада Центра и једни и други студенти, односно будући студенти, били су оријентисани ка филологији, уопште узев, славистици и српским студијама. Променом структуре већине европских факултета хуманистичких наука дошло је до промене и интересовања студената који су долазили на студијске боравке на наш универзитет. Отварањем низа програма мобилности студената у оквиру целог европског континента и саме Уније почео је долазак у Центар и оних студената који не студирају хуманистичке науке, већ технику, медицину и слично. Отварањем пројекта наше земље за студенте из несврстаних земаља под именом „Свет у Србији” значајно се променио баланс између студената хуманиоре и природно-техничких и биомедицинских наука. Стога се и методички приступ настави српског као страног језика битно променио, не

¹ lordnebi@yahoo.com

само усвајањем комуникативног приступа, већ извесним померањем тежишта на аудитивне вештине, јер студенти морају бити спремни да прате наставу на нашим универзитетима, и невеликим променама у оквиру одабира лексике и текстова, пре свега некњижевних, а и понеког стручног или популарног текста из различитих дисциплина.

У том смислу запажамо недовољну пажњу посвећену једној врсти речи српског језика – бројевима. Прва свеобухватна студија која се бави бројевима у настави српског (тада српскохрватског) језика јесте предавање Љ. Поповића на Југословенском семинару за стране слависте (Поповић 1979). Делови те студије касније су приказани у граматици за средње школе (Станојчић & Поповић 1992). У овој студији је дата, први пут, систематизација ове врсте речи на више подврста, од којих главни део кардиналних бројева спада у непроменљиве речи, као и сви збирни бројеви, а редни, бројне именице и придеви у променљиве речи. Такође је врло прегледно, кроз табеларни облик, дат увид колико којих бројева има, односно ограниченост подскупова збирних бројева и бројних именица и придева. Увођењем појмова главног, квазиглавног и зависног члана конструкције у објашњавању конгруенције са појединим бројевима излази се из домена наставе српског као страног језика за студенте који се не спремају за професоре или лекторе српског као страног језика. Студија обилује примерима који су, несумњиво, од помоћи свим студентима, но објашњења су уско лингвистичка и подразумевају завидно познавање терминологије и у матерњем језику страног говорника, као и у српском. Студија је незаобилазно штиво за оне који се спремају да предају српски као страни језик јер садржи детаљно разрађену проблематику двоструке конгруенције у нашем језику са систематично презентованим примерима.

Наша најобимнија грамика српског језика која је намењена странцима бројеве уводи као непроменљиве речи, не дајући им статус посебне врсте речи, јер се по речима ауторки различите подврсте бројева морају сврстати у више класа, именице, придеве и детерминативе (Mrazović & Vukadinović 2009: 283). Интересантно је приметити да се збирни бројеви третирају као именице које постоје само у једнини средњег рода, док се бројни придеви сматрају множином збирних бројева, али како поседују сва три рода, сада су сврстани у категорију придева (Mrazović & Vukadinović 2009: 312). Прегледно, табеларно, дати су само основни бројеви и напореда уз њих редни бројеви изведени од основних, но и ту се појављује уз основни број *сѣо*, редни број *сѣосѣоѣи*, *сѣосѣоѣа*, *сѣосѣоѣо* (Mrazović & Vukadinović 2009: 32), облици који су у нашем језику у потпуности нестали. Посебна категорија бројева, о којој смо раније писали (Маринковић 1998), апроксимативни бројеви, третирају се као изведенице суфиксом *-ак*, које се понашају у

конгруенцији као квантификативни прилози (Mrazović & Vukadinović 2009: 770). Како је сама граматика конципирана по депенденцијалном моделу, различите особине и конгруенције са бројевима појављују се на различитим местима, што све чини ову сложену тему слабо приступачном за оне који нису лингвисти и филолози.

Једна врло практична и концизна граматика српског језика која је намењена говорницима страних језика помиње кардиналне/основне, редне, збирне бројеве и бројне именице. Сада су, међутим, бројни придеви подврста збирних бројева (Klajn 2005: 100), сходно начину творбе, а не према промени рода као у претходној граматици, а у бројне именице су уврштени апроксимативни бројеви, разломци и она врста бројева коју према традиционалним граматицама зовемо бројне именице, а које служе за пребрајање особа мушког пола (Klajn, 2005: 101). Без табеларних прегледа, али са изузетно добро датим примерима и за облике и за слагање/конгруенцију са другим речима у синтагми и са предикатом у реченици, ова граматика даје могућност студентима чија лингвистичка предзнања нису велика да „ухвате корак” са изузетно сложеним системом бројева у нашем језику. Истине ради, и у другим словенским језицима ови системи нису једноставни. У западнословенским језицима се деклинира и први део двочланог броја (*og dvadesetoi osmoi maja*, на пример), али наш језик има најразвијенији систем бројева за пребрајање скупова особа различитог пола.

Због тога што долазе из разговорног језика и жаргона или због особина које имају као и свака друга именица женског рода, граматике не бележе подврсту бројева које смо назвали имена бројева (*јединица, двојка, тројка...*), а коју у настави српског као страног језика уводимо и студентима на нижим нивоима учења, а свакако пре збирних бројева или бројних именица. Поред тога што је већина наших полазника из студентске популације, која се сусреће са оценама на испитима и колоквијумима, где се ове именице користе, сви полазници живе у нашим градовима у којима се средства јавног превоза називају овим именицама.

Када говоримо о увођењу различитих врста бројева, онда се не можемо ослањати само на уџбенике, јер се чини да је усвајању те категорије речи поклоњено недовољно пажње. Уопште узев, у сваком почетном курсу једна од основних тема која је заступљена јесте *Дневни распоред* или *Дневна рутина* која је повезана са усвајањем сати, а потом и елементарна временска прогноза. Реч је о усвајању основних бројева од један до педесет.

Виши почетни ниво (А2 у Заједничком европском референтном оквиру за учење живих језика) предвиђа усвајање бројева до хиљаду, редних бројева и синтагми са редним бројевима, али не и промену кроз падеже тих синтагми. На овом нивоу студенте упознајемо и са именима бројева, са разломком

половина и са постојањем паукалних синтагми, уз бројеве два, три и четири, како би били у стању да правилно дају информацију о свом узрасту као и години студија. Праг знања, средњи ниво учења језика подразумева савладавање целог падежног система, па тако и промену синтагми са редним бројевима, познавање и правилан изговор редних бројева у датумима. Ово је прилика за увођење збирних бројева и конгруенције са њима, која је у нашем језику неутрална, а коју су студенти већ савладали у конгруенцији са прилозима за количину. У оквиру шире предложеног приступа усвајању бројева у настави српског као страног језика, залажемо се и за усвајање основних разломака, пре свега да би се студенти оспособили за праћење наставе из нефилолошких дисциплина, као и за праћење некњижевних текстова.

Виши нивои подразумевају усвајање бројних именица на нивоу Б2 и употребу правилне конгруенције са свим наученим врстама бројева. Највиши нивои подразумевају познавање жаргона, односно жаргонских имена за неке бројеве (*кец, сјоштка, хиљагарка*), а за студенте филолошког и хуманистичког усмерења и заокруживање система бројева у српском језику са бројним придевима, с којима морају бити упознати, премда их не морају и користити. Само врло поступним увођењем ограничених подскупова бројева (збирни бројеви, бројне именице) на средњим и вишим нивоима учења можемо избећи одбацивање ове лексике од говорника страног језика услед страха да неће моћи да савлада/усвоји правилно слагање у синтагми и реченици (конгруенција са предикатом).

У плотодидактици бројеви су посебна врста речи међу свим другим речима. Разликује их њихово представљање помоћу цифара. С једне стране, то чини њихову рецепцију тренутном, када говоримо о вештини читања неког текста или писменој продукцији. Но, баш та имедијатност у препознавању ствара у савладавању слушања (или читања наглас неког текста), а посебно у говорној продукцији изузетно велику препреку. Током вишегодишње праксе приметили смо да и они студенти са великим знањем српског језика имају проблем да правилно прочитају и изговоре неки основни датум, укључујући и свој рођендан, кућни број или број собе/стана, уколико је двоцифрен, цену неког производа или услуге или неки спортски (на пример: кошаркашки) резултат. Под извесним стресом, на усменом делу испита, ова појава је још виднија, чак и у читању задатог текста за који имају времена да га прво прочитају у себи, па потом и наглас, увек долази до заостајања и несналажења у изговору основних и редних бројева. Писмени делови испита и на највишим нивоима обично немају неке посебне задатке којима се проверава познавање тежих група бројева, збирних и бројних именица. У уџбеницима српског као страног језика посвећује се извесна пажња бројевима, но како већина уџбеника инсистира првенствено на стицању

граматичке компетенције кроз различита вежбања за усвајање правила, тако су задаци посвећени усвајању ове категорије речи недовољно заступљени.

Предложили бисмо неколика типа задатака, вежбања за боље савладавање и стицање рутине у употреби бројева, пре свега у говорној продукцији и разумевању слушаног текста. Овакве врсте задатака могу се употребљавати врло често у виду тзв. петоминутних активности, којима се додатно привлачи пажња студената и повећава заинтересованост за активно учествовање на часу. Као што елементарне слике и цртежи распореда ствари у соби/учионици служе за увежбавање предлога за просторне односе и падежних конструкција са њима, тако и елементарни низови бројева написаних на табли (парни/непарни бројеви, бројеви дељиви са три, четири или пет, а за студенте са бољим познавањем језика или оне који се спремају за студије природних наука и низови простих бројева, Фибоначијев/рекурзивни низ, низ квадрата неког једноцифреног броја) поред обраћања пажње студената на продужавања тог низа, служе за утврђивање истих предлога (*испрег, иза, њосле, након*) и синтагми (на *џрвом/грујом/следећем месту* итд).

У прилозима 1 и 2 доносимо један текст из београдске штампе (*Политика*, Београд, 23. јун 2022.) који смо у више прилика користили за увежбавање вештине слушања и разумевања редних бројева. Реч је о оригиналном и о скраћеном тексту, који се могу користити у зависности од нивоа познавања српског језика страних студената. У прилозима 3 и 4 дајемо задатке које студенти треба да попуне на основу слушаног текста. Оваква врста задатака и текстова даје и могућност студентима да провере знање транскрипције имена неких познатих светских престоница и градова у српском језику. Оригинални текст представља велики изазов за слушање код студената страних говорника, зато га препоручујемо за рад са оним студентима који су озбиљно савладали ниво Прага знања (Б1), дакле на нивоу Б2, па чак и Ц1. Текст садржи и низ информација које су „сувишне“ (које ометају слушање) за решавања постављених задатака, као и неколике мање препреке, помињање за колико су места неки градови пали у рангирању, али не и њихове позиције коју заузимају, односно редног броја који заузимају.

С друге стране, скраћени текст овог чланка је сасвим довољан за стицање компетенције у вештини слушања код оних студената који су прешли Ниво пробоја (А2) и почињу се приближавати Прагу знања. Ту можемо дати два вежбања у зависности од нивоа њихове компетенције. У прилогу 3 је вежбање за оне са нижим знањем, морају само уписати број уз дати одређени град, а у прилогу 4 је вежба за оне који су сасвим близу Прага знања, јер уз дате бројеве морају написати тачно име града који заузима место у том рангирању. Савремени научно-популарни и новински текстови који се објављују у писаним, електронским и разним виртуелним медијима обилују,

некад више, а некад мање озбиљним истраживањима која доносе многе листе најбољих, најинтересантнијих, најсрећнијих и свих других места, градова, регија, земаља, занимања, спортова, намирница итд. Велики број њих се може употребити на предложени начин ради стицања рутине и компетенције у познавању редних бројева и њиховој обличкој промени у синтагмама.

Неки најелементарнији задаци из математике, такође, могу послужити за увежбавање не компетенције у математизици, већ познавања бројева у српском језику и њиховом правилном изговору. Једна стара анегдота из живота чувеног математичара Карла Фридриха Гауса говори како је од свог учитеља добио за казну обиман задатак да сабере све бројеве од 1 до 100, не би ли престао са несташлудима на часу. Он је то урадио, на учитељево запрепашћење, за минут или два сабирајући увек први и последњи у низу (њихов збир је увек исти и износи 100), прецртавајући их, и тако добио коначну суму. Чак и када се покаже овај Гаусов „трик”, остаје довољно простора за изговор ових парцијалних сабирака, што значи за стицање рутине у изговору двоцифрених бројева.

За мало захтевније познавање бројева, пре свега сложених, вишецифрених бројева узели смо два задатка из збирке задатака за четврти разред основне школе (Марјановић & Латковић 2000: 26), који не захтевају никакво посебно знање из математике, већ само уочавање правилности у формирању резултата тих задатака, које дајемо у прилогу 5. Иако се вишецифрени (четвороцифрени, петоцифрени итд.) бројеви могу учинити претешким за студенте који су на Нивоу пробоја, они остају незаобилазни за оне који живе, раде или студирају у нашој земљи, где су цене свих производа изражене у динарима, што значи да су за два реда величине ти бројеви већи него у већини европских земаља, као и многих других у свету.

Најзад, али никако не и на последњем месту, у прилогу 6 доносимо и неколико елементарних логичких задатака који не захтевају ни велика знања из рачунања, ни велика логичка предзнања (Марјановић & Латковић 2000: 63). Ове „мозгалице” или „главоломке” имају вишеструку методичку функцију. Како није реч само о основном сабирању или множењу, у оваквим задацима студент мора показати разумевање задатка кроз прецизну рецепцију семантике лексема и конструкција, али и практично познавање елементарне синтаксе српског језика. Задаци у овом прилогу су поређани по тежини лексике и синтаксичких конструкција, не по тежини логичког расуђивања. Тако се први од њих може користити и на нивоу пробоја, док последњи подразумева језичку компетенцију на вишем нивоу (Б2). Оваква врста задатака, по нашем суду, од изузетне је важности у настави српског као страног језика, али је неопходна и у настави српског као матерњег језика, што није случај у нашем школском систему.

Језичка вештина читања, било да је реч о глотодидактичком или основном методичком погледу на њу, подразумева низ других способности у читању нелинеарних текстова и њиховом правилном тумачењу. У настави српског као страног језика, није могуће увести те врсте текстова (распореди, сатнице, графикони, кружни дијаграми, редови вожње) док се претходно не постигне основна компетенција у препознавању код читања наглас и код слушања основних, кардиналних бројева. Најједноставнији задаци који захтевају сналажење у нелинеарном тексту, који садржи различите бројеве (сати, цена итд.) написане цифрама морају имати питања, којима се тражи информација од студента, увек са бројевима написаним речима. Тако се постиже брже стицање способности за распознавање бројева и у слушању задатог текста. Стицање компетенције у савладавању оваквих текстова није потребно само оним студентима који ће наставити школовање на факултетима природно-научног усмерења у нашој земљи, већ свима да би се могли сналазити у свим врстама некњижевних текстова, посебно оних који се објављују у виртуелном простору.

Текстови за читање или слушање, могу бити узети из историје, етнологије, културе уопште, уметности и српске цивилизације, али могу бити узети из уџбеника за ниже разреде основне школе и из математике. Тиме се никакао не ремети усвајање српског као страног језика, него се само поспешује интересовање студента, а разноликошћу области се подстиче лакше савладавање свих језичких вештина. Учење страног језика кроз различите наставне садржаје (Content Language Integrated Learning) само је један од могућих праваца развоја методике наставе српског као страног језика, у случају припремне наставе за унверзитетске студије. Један од могућих праваца развоја Београдског универзитета је оснивање Центра за језичку и научну припрему студената који желе да на њему студирају, а који долазе у већем броју из иностранства, које није наше непосредно окружење у којем се говори или разуме српски језик.

Литература

- Марјановић, М., М. Латковић. (2000). *Математика, збирка задатака са решењима за 4. разред основне школе*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Маринковић, Н. (1998). Апроксимативни бројеви у систему врста речи. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 27/2: 177–182.
- Поповић, Љубомир (1979). Употреба кардиналних бројева у српскохрватском језику, у: *Јуџословенски семинар за сѣране славистѣ*, Београд: МСЦ, 3–24.

- Поповић, Љ., Ж. Станојчић. (1992). *Грамађика српској језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Klajn, I. (2005). *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Mrazović, P., Z. Vukadinović. (2009). *Gramatika srpskog jezika za strance*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Zajednički evropski okvir za žive jezike: učenje, nastava, ocjenjivanje*. (2003), Prir. Dragan Bogojević, ur. Slobodan Backović. Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke.

Прилог 1

Беч поново понео титулу града у коме су најбољи услови за живот

Главни град Аустрије, Беч, преузео је прво место новозеландском граду Окланду, и поново се позиционирао као град који има најбоље услове за живот. Годишњу ранг листу градова најбољих за живот у свету управо је објавила „Економист интелиџенс јунит”, а Глобални индекс услова живота за 2022. показује неке значајне разлике у односу на претходну годину.

ЕИУ, која је сестринска организација магазина Економист, рангирала је 173 града широм света на основу различитих фактора, укључујући здравствену заштиту, стопу криминала, политичку стабилност, инфраструктуру и приступ зеленим површинама.

У управо објављеном извештају, Беч који је на њиховој ранг листи почетком 2021. године пао на 12. место зато што су његови музеји и ресторани током пандемије коронавируса били затворени, поново се вратио на прво место, на позицију коју је имао 2018. и 2019. године.

„Стабилност и добра инфраструктура главне су чари града за његове становнике, уз добру здравствену заштиту и мноштво могућности за културу и забаву”, наводи се у извештају, преноси РТС.

Мелбурн је задржао своје место међу првих десет најпожељнијих градова за живот на свету, али су други аустралијски градови који су били у првих десет, као што су Бризбејн, Аделаида и Перт пали на 27, 30. и 32. место.

Главни град Украјине, Кијев, ове године није укључен у разматрање, с обзиром на оружани сукоб са Русијом од краја фебруара, док су руски градови Москва и Санкт Петербург пали на ранг листи због „цензуре” и утицаја западних санкција. Москва је пала за 15 места, док је Санкт Петербург пао за 13 места.

Након аустријске престонице следе престоница Данске Копенхаген и швајцарски Цирих. Други швајцарски град Женева био је шести, немачки Франкфурт седми, а холандски Амстердам девети.

Канада је такође добро прошла. Калгари је заузео заједничку трећу позицију, а следе Ванкувер на петом месту и Торонто на осмом месту. Јапанска Осака и аустралијски Мелбурн поделили су 10. место. Главни град Француске, Париз, заузео је 19. место, 23 места више у односу на прошлу годину. Главни град Белгије, Брисел, био је 24, одмах иза канадског Монтреала. На овогодишњој ранг листи, главни град Велике Британије, Лондон, био је 33. град на свету по квалитету живота, пет места иза Манчестера на 28. Шпанска Барселона и Мадрид заузели су 35. односно 43. место. Италијански Милано је на 49. месту, амерички град Њујорк на 51, а кинески Пекинг на 71. месту.

Главни град ратом разорене Сирије, Дамаск, задржао је своје место најмање погодног за живот на планети.

Прилог 2

Беч поново понео титулу града у коме су најбољи услови за живот

Главни град Аустрије, Беч, преузео је прво место новозеландском граду Окланду, и поново се позиционирао као град који има најбоље услове за живот. Годишњу ранг листу градова најбољих за живот у свету управо је објавила „Економист интелиџенс јунит”. ЕИУ, која је сестринска организација магазина Економист, рангирала је 173 града широм света на основу различитих фактора, укључујући здравствену заштиту, стопу криминала, политичку стабилност, инфраструктуру и приступ зеленим површинама.

Мелбурн је задржао своје место међу првих десет најпожељнијих градова за живот на свету, али су други аустралијски градови који су били у првих десет, као што су Бризбејн, Аделаида и Перт пали на 27, 30. и 32. место.

Након аустријске престонице следе престоница Данске Копенхаген и швајцарски Цирих. Други швајцарски град Женева био је шести, немачки Франкфурт седми, а холандски Амстердам девети.

Канада је такође добро прошла. Калгари је заузео заједничку трећу позицију, а следе Ванкувер на петом месту и Торонто на осмом месту. Јапанска Осака и аустралијски Мелбурн поделили су 10. место. Главни град Француске, Париз, заузео је 19. место, 23 места више у односу на прошлу годину. Главни град Белгије, Брисел, био је 24, одмах иза канадског Монтреала. На овогодишњој ранг листи, главни град Велике Британије, Лондон, био је 33. град на свету по квалитету живота, пет места иза Манчестера на 28. Шпанска Барселона и Мадрид заузели су 35. односно 43. место. Италијански Милано је на 49. месту, амерички град Њујорк на 51, а кинески Пекинг на 71. месту.

Прилог 3.....Прилог 4 Пажљиво послушај текст и попуни празна места у табели.

	ПАРИЗ	1	
	ЛОНДОН	2	
	ПЕКИНГ	3	
	КАЛГАРИ	4	
	АДЕЛАЈД	5	
	МАНЧЕСТЕР	6	
	МАДРИД	7	
	ЊУЈОРК	8	
	БАРСЕЛОНА	9	
	ЦИРИХ	10	
	ТОРОНТО	19	
	КОПЕНХАГЕН	24	
	ВАНКУВЕР	28	
	ЖЕНЕВА	33	
	АМСТЕРДАМ	35	
	ФРАНКФУРТ	43	
	БРИЗБЕЈН	49	
	ПЕРТ	51	
	БЕЧ	71	
	ОСАКА		

Прилог 5: Напиши и прочитај резултат:

$1 \times 1 = 1$	$0 \times 9 + 1 = 1$
$11 \times 11 = 121$	$1 \times 9 + 2 = 11$
$111 \times 111 = 12321$	$12 \times 9 + 3 = 111$
$1111 \times 1111 = \underline{\hspace{2cm}}$	$123 \times 9 + 4 = \underline{\hspace{2cm}}$

Прилог 6

Пуж се пење на дрво високо петнаест метара. Дању се попне три метра, а ноћу спусти два метра. За колико дана ће стићи на врх дрвета? (13)

Јован каже Милошу: „Ако ти мени даш половину свог новца, ја могу купити тачно једну оловку”. Милош одговара: „Ако ти мени даш половину свог новца, ја могу купити тачно две оловке”. Колико новца има Јован? (0)

Фудбалски тим је играо шест утакмица: две је добио, две изгубио и две играо нерешено. На овим утакмицама је дао три и примио два гола. Којим је резултатом завршена свака од ових утакмица? (0 : 1; 0 : 1; 0 : 0; 1 : 0; 2 : 0)

На прузи Београд–Бар има 50 станица. Колико различитих врста карата мора да има компанија да би на било којој од 50 станица могла продати карту до било које друге станице на тој линији? (2450)

Nebojša Marinković

NUMBERS IN TEACHING SERBIAN AS A SECOND LANGUAGE

Summary

The paper reviews classes of numbers presented in different grammars of Serbian as a second language. As we noticed poor acquisition of the numbers with well advanced students in listening and speech production, we recommend several distinctive exercises for the Serbian as a second language classroom in order to improve those students' skills. The paper advocates use of mathematical elementary, but funny exercises as five minutes activities also to prepare students for university studies on Serbian language.

Key words: Serbian as a second Language, Numbers, Classes of numbers, Listening, Speech production.